

הרב משה ליב הכהן הלברשט

פרשת בראשית

אור וחשך משתמשין בערבוביא

"וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אֹר וַיְהִי אֹר. וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת הָאֹר כִּי טוֹב וַיַּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ. וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָאֹר יוֹם וְלַחֹשֶׁךְ קִרְא לַיְלָה..." (בראשית א, ג-ה)

רש"י: "וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת הָאֹר כִּי טוֹב וַיַּבְדֵּל" - אף בזה אנו צריכים לדברי אגדה: ראהו שאינו פדאי להשתמש בו רשעים, והבדילו לצדיקים לעתיד לבא.

ולפי פשוטו, כך פרשהו: ראהו כי טוב, ואין נאה לו ולחשך שיהיו משתמשין בערבוביא, וקבע לזה תחומו ביום ולזה תחומו בלילה (ודומה לזה בירושלמי ברכות פ"ח ה"ו, ע"ש).

להלן תאור הפסוקים לפי פשוטו: אלוקים החליט לברא את האור, אז אמר יהי אור, ויהי אור – האור נברא. אחרי שהאור נברא גלה אלוקים לפתע שהאור טוב ולא נאה לו ולחשך שאיננו טוב שישתמשו בערבוביא, אז קבל אלוקים החלטה חדשה להפריד ביניהם, שלכל אחד יהיה תחום נפרד, האור ביום והחשך בלילה.

הדברים תמוהים ביותר, וכי בילוד אשה עסקינן שמקבל החלטה שאינו יודע מה יהיו תוצאותיה, ואחר שמגלה דברים חדשים משנה כוון ומקבל החלטות חדשות? ובאמת מצאתי ש"הרמב"ן דחה את דברי רש"י בגלל תמיהה גדולה זו, וכתב שאין הדברים נכונים, שאם כן, יראה כענין המלכה ועצה חדשה, שיאמר, כי אחרי שאמר אלהים: "יהי אור", והיה אור, ראה אתו כי טוב הוא, ולכן הבדיל בינו ובין החשך, כענין באדם שלא ידע טיבו של דבר עד היותו.

וחשבתי לבאר הדברים כך: התורה הקדושה איננה ספר

היסטוריה, התורה היא תורת חיים שבאה ללמדנו אורחות חיים, ואשר על כן פשוט שאנשים ברא את האור, וידע מראש שהוא טוב, ושיש לקבוע לכל אחד מהם תחום נפרד, האור ביזם והחשך בלילה, והסבה שברא את האור והחשך בערבובייתם ורק לאחר מכן הפרידם כל אחד לתחומו, היא כדי שאנו נלמד מכך אורחות חיים, לכל אדם יש יצר טוב ויצר הרע, האדם נמשך לטוב ונמשך לרע, האור שהוא היש מסמל את הטוב, והחשך שהוא ההעדר מסמל את הרע, ובכל אדם הטוב והרע משתמשין בערבובייתם בדיוק כמו האור והחשך שהשתמשו בערבובייתם בעת בריאתם, וכאן באה התורה ללמדנו את הדרך להתמודדות במערבולות החיים, שאין נאה לאור ולחשך שיהיו משתמשין בערבובייתם וקבע לזה תחומו ביזם ולזה תחומו בלילה וכמו כן אין נאה לטוב ולרע שבאדם שיהיו משתמשין בערבובייתם ויש להפריד ביניהם ולקבוע לטוב את תחומו ביזם שמסמל את העשייה, ולקבוע לרע את תחומו בלילה שמסמל את ההעדר העשייה, כדברי הכתוב (תהלים קד, כב-כג) "תזרח השמש יאספון ואל מעונתם ירצון. יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב".

נקודה זאת שהאור מסמל את הטוב והחשך מסמל את הרע נמצאת בדברי המדרש: "ויקרא אלהים לאור יום", אמר רבי אלעזר לעולם אין הקדוש ברוך הוא מיוחד שמו על הרעה אלא על הטובה". ויקרא אלהים לאור יום", ולחשך קרא "אלהים" לילה אין כתיב כאן, אלא "ולחשך קרא לילה" (בראשית רבה ג, ו).

"סור מרע ועשה טוב, בקש שלום ורדפהו" (תהלים לד, טו). "סור מרע" מסמל את מצוות "לא תעשה", "ועשה טוב" מסמל את מצוות "עשה" (ראב"ע ורד"ק), המהות של מצוות לא תעשה היא ההעדר העשייה "סור מרע", ידיעת מצוות לא תעשה אבל רק על מנת לדעת מה לא לעשות, מאידך המהות של מצוות עשה היא העשייה החיובית בפועל, ומכאן שהדרך הנכונה איננה עסוק אובססיבי באסור, בלא תעשה, אלא עקר העסוק צריך להיות במצוות עשה, בפעילות חיובית אינטנסיבית, גם כאן נתן לומר שאין נאה לטוב ולרע, למצוות עשה ולמצוות לא תעשה, שיהיו משתמשין בערבובייתם, ויש להפריד ביניהם ולקבוע לטוב את תחומו ביזם שמסמל את העשייה, ולקבוע לרע את תחומו בלילה שמסמל את ההעדר העשייה.

בְּדוּמָה לָזֶה נִתֵּן לְקַחַת עֵצָה טוֹבָה זוֹ שֶׁל תּוֹרַתְנוּ הַקְּדוּשָׁה גַם לְתַחוּם הַהִתְמוּדָדוֹת עִם רְגָשׁוֹת. לְכָל אָדָם יֵשׁ רְגָשׁוֹת חַיּוּבִיִּים וְרְגָשׁוֹת שְׁלִילִיִּים, הַרְגָּשׁוֹת הַחַיּוּבִיִּים מְסַמְּלִים אֶת הָאֹר וּמְעוֹדְדִים אֶת הָאָדָם לְפַעַל בְּשִׂמְחָה וּבְאִפְסָן חַיּוּבִי, וּמִצַּד שְׁנִי, הַרְגָּשׁוֹת הַשְּׁלִילִיִּים מְסַמְּלִים אֶת הַחֲשֶׁךְ וְגוֹרְמִים לְאָדָם לְדַכְדּוֹךְ וּלְהַעֲדֵר עֲשִׂיָּה אוֹ גְרוּעַ מִכֶּה לְפַעַל בְּאִפְסָן שְׁלִילִי. הַעֵצָה הַיָּשׁוּב, לְקַבֵּעַ לְכָל אֶחָד מֵהַרְגָּשׁוֹת תַּחוּם נִפְרָד, לְרְגָשׁוֹת הַחַיּוּבִיִּים נִתֵּן לְתַת זְמַן רַב בְּמִשְׁךְ הַיּוֹם וְהַלֵּילָה מְשׁוּם שְׁאֵנוּ מְעוֹנְנִים בְּפַעַל הַיּוֹצֵא שְׁלֵהֶם, וְלְרְגָשׁוֹת הַשְּׁלִילִיִּים גַּם יֵשׁ לְתַת זְמַן כָּל יוֹם, אִם כִּי זְמַן מִגְבֵּל, וְחָשׁוּב שֶׁזֶה יִהְיֶה בְּזְמַן בּוֹ אֵינָנו רְעִבִים אוֹ עֵיפִים כְּדִי שִׁיְהִי לָנוּ אֶת כּוֹחוֹת הַגּוּף וְהַנְּפֶשׁ לְהִתְמוּדָד עִם אוֹתָם רְגָשׁוֹת וּלְנַתֵּב אוֹתָם בְּאִפְסָן נְכוֹן וּבְרִיא.

נִתֵּן לְהַעֲמִיק עוֹד יוֹתֵר בְּעֵנֵינוּ זֶה עַל פִּי דְבָרֵי הָרַב דְּסֶלֶר (מִכְתָּב מֵאִלִּיּוֹ ה', 96-97), "כָּל מַעֲשֵׂי בְּרֵאשִׁית נִבְרָאוּ לְדַעְתָּן" (ר"ה יא.), וּבְרֵשׁ"י שָׁם: "שְׂאֵלֶם אִם חִפְצִין לְהַבְרָאוֹת וְאִמְרוּ הֵן". פְּרוּשׁ שְׂמַצִּיאוֹתָם מִתְאִימָה לְרִצּוֹנָם, כֵּן בְּכָל הַבְּרִיּוֹת שֶׁהֵן כָּלִים לְאָדָם. הֵרִי רוֹאִים שְׂכָל אַחַת וְאַחַת שְׂמַחָה בְּמָה שֶׁהִיא, שְׂמַחָה בְּחֵיִתָּהּ וּבְמַהוּתָּהּ. אָבָל בְּאָדָם אֵינּוּ כֵּן. כִּי בְּאָדָם הַשְּׂכָל מְחַיֵּב, וְהַתּוֹרָה מְצַוָּה, אָבָל הַרְצוֹן – לְהִיפֶךְ. וְהֵינּוּ טוֹב וְרַע. עֵצָם מְצַב הַבְּחִירָה הַיָּשׁוּב עֲרֵבּוּב, "אוֹר וְחֲשֶׁךְ מִשְׁתַּמְשֵׁין בְּעֲרֵבּוּבִיא". אֵיךְ יִצְיָאָה מִהַעֲרֵבּוּב אֶל־אֶת בִּיצִיאָה מִהַשְׂתַּעֲבָדוֹת לְעוֹלָם הַזֶּה דְּהֵינּוּ לְרִצּוֹן. וְאֵיךְ יוֹצֵאִים מִהַשְׂתַּעֲבָדוֹת זֶה? עַל יְדֵי בְּחִינַת שַׁבָּת שֶׁהִיא מַעֲיֵן עוֹלָם הַבָּא (בְּרִכּוֹת נו:). וּמָה הִיא בְּחִינַת שַׁבָּת? שַׁבָּת מְסַמְּלֶת אֶת יֵשׁוּב הַדַּעַת וּמְנוּחַת הַנְּפֶשׁ בְּגִדְרָה "כָּל מְלֹאכְתָּךְ עֲשׂוּיָה" (רש"י שְׁמוֹת כ, ט), כִּי הָאָדָם הָעָסוּק הַבְּהוּל וְהַמְּבוֹלְבָל תָּמִיד הֵינּוּ בְּעֲרֵבּוּבִיא, וְרַק כְּאִשֶּׁר אָדָם נִמְצָא בְּמַצָּב שֶׁל יֵשׁוּב הַדַּעַת וּמְנוּחַת הַנְּפֶשׁ יְכוּל הוּא לְהַגִּיעַ לְתוֹכְנָהּ שֶׁל הַשַּׁבָּת שֶׁהִיא "כִּי אָנִי ה' מְקַדְּשְׁכֶם" (שְׁמוֹת לא, יג). וּמוֹסִיף הָרַב דְּסֶלֶר בְּשֵׁם זְקֵנוֹ הַגָּאוֹן רַבֵּי יִשְׂרָאֵל סְלִיָּטֵר זְכָר צַדִּיק לְבָרְכָה שֶׁהַמְצָוָה הַרְאשׁוֹנָה הִיא: שְׂפָרָאשׁ וְרֵאשׁוֹנָה יִהְיֶה הָאָדָם לְבַר דַּעַת, מֵהוּ בַר דַּעַת? מִתֵּשֵׁב, עוֹשֶׂה חֲשָׁבוֹן עִם נַפְשׁוֹ, וְכֵן הִנְהַגְתּוֹ יֵשׁ בָּהּ טַעַם וְרִיחַ, מִי שְׂאֵינּוּ בַר דַּעַת – מַעֲשֵׂיו מַעֲשֵׂי נַעֲרוּת, כִּי מְעַרְבְּבִים הֵם, תַּהוּ וּבוֹהוּ.

יְהִי רְצוֹן שְׂנִזְכָּה לְיֵשׁוּב הַדַּעַת וּמְנוּחַת הַנְּפֶשׁ, שְׂעַל יָדָם נִהְיֶה רְאוּיִים לְתוֹאֵר "בַר דַּעַת", הַיּוֹדְעִים לְהַבְדִּיל וּלְהַפְרִיד בֵּין הָאֹר וּבֵין הַחֲשֶׁךְ, בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלֵּילָה, בֵּין הַטוֹב וּבֵין הַרַע, עַדִי נִזְכָּה לַיּוֹם שְׂכָלוֹ שַׁבָּת וּמְנוּחָה לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים.

ספורים משלים ועובדות מהחפץ חיים משלבים בפרשת השבוע - פרשת בראשית

אמונה היא בית

בעירה קטנה היה גר אדם שעסק לפרנסתו בקנינות, הוא היה נוסע לערים הגדולות כדי לרכוש כל מיני סחורות עבור החנוני המקומי. לעתים תכופות קרה שהוא היה מבלה בדרכים למשך שבועות ארוכים. הוא היה לן באכסניות, אוכל במסעדות, ובכל זאת היה מאשר.

יום אחד הגיע היהודי הזה לשפך את מר לבו בפני החפץ חיים, הוא ספר בצער רב שאשתו הלכה לעולמה, והוא נשאר בודד ללא בית. הוא נע ונד. וחייו קשים ומרים.

ולמרות שהוא היה נע ונד גם בעת שאשתו הייתה בחיים, אולם אז לפחות היה לו בית לחזר אליו, אבל עכשו הוא חסר בית לחלוטין אפלו כאשר הוא נמצא בתוך הבית שלו.

אותו הדבר הוא עם יהודי מאמין, המאמין ברבוננו של עולם ובתורתו, גם כאשר הוא סובל מצרות ומרדיפות, הוא מוצא את ביתו באמונה. באמונה העמקה שהעולם הוא רק אכסניה זמנית ולא הבית האמיתי. אבל אותם אנשים שאין להם אמונה, אינם מוצאים משמעות בסבלם, והם אמללים גם כאשר הם נמצאים בתוך ביתם.

(מאה סיפורים ומשלים מהחפץ חיים" – מתורגם מידיש ע"י הרב משה ליב הכהן הלבברשטט) ©

"ויאמר ה' אל קין... נע ונד תהיה בארץ" (בראשית ד, ט-יב), שיהיה מטלטל וגולה בכל המקומות לא ינוח ולא ישקט במקום אחד לעולם.. (רבינו בחיי).